

Faludy Judit

Tarján Hédi emlékére

Nehéz úgy megemlékezni egy régi családi ismerősről, hogy a szó valódi értelmében alig ismertem. TARJÁN HÉDI neve rengetegszer előkerült anyai nagynénémmel, Beney Zsuzsával folytatott beszélgetéseinkben, ő is orvos lévén, jól ismerte Hédi férjét és talán őt magát is. Hédi itthon töltött gyerekkora, a közös gyökerek kapcsolták őket össze, bár a valóságban már fiatal felnőttek voltak, amikor megismerkedtek. Ma már egyiket sem tudom faggatni ezekről az élményekről.

1985-ben építész édesanyámmal, Gazda Anikóval töltött izraeli nyaralásunk idején városról városra bolyongtunk a történelmi és művészettörténeti, építészeti emlékek nyomában, barátokkal, családdal. Ő igyekezett feleleveníteni azokat a fiatalkori élményeit, amikor szakmai gyakorlaton járt ott. Akkor új – azóta barátokká vált – ismerősei szinte kézzel a kézre adták, hogy így fedezhesse föl az országot. A barátok között orvosok, újságírók, „országépítők”, a Szabad Európa Rádió izraeli tudósítói, Jeruzsálem megszállott kutatói, Magyarországot, a család maradványait, a orosz emlékeket el/hátrahagyó értelmiségiek szerepeltek, akik később, a kilencvenes években kezdtek hazajárni.

Egyik kirándulásunk alkalmával éppen Tarján Hédit látogattuk meg. Úgy emlékszem, akkor textillel dolgozott. Olyan művet alkotott, aminek határozott textúrája emlékezetembe vésődött. Szobájában egy hatalmasra nagyított paprika keresztmetszeti képe fogadott minket. Biológiai pontossággal, szigorú precizitással,

Uri Asaf
Hédi a kertben, olaj,
vászon, 50 x 50 cm

tárgyilagosan ábrázolta témáját. Olyan volt, mint valamilyen színpadi díszlet látványterve, kapu, képzeletbeli vár. Élénk színei harsogva hirdették az életörömet. Barátságosan elbeszélgett velünk, de több művét nem mutatta meg. Később néha hallottam felőle. Mégis meglepődtem, amikor 2007-ben kiállítás nyílt Budapesten a Vízivárosi Galériában *Textilek, festmények* címmel. (Az 1999-es Nádor Galéria-beli tárlat sajnos elkerülte a figyelmemet.)

A www.artportal.hu oldalon a következő száraz életrajzot olvashatjuk: „Tarján Hédi 1932-ben Budapesten született, 1947-től a Szépműves Líceumba, Göllner Miklós osztályába járt. 1950–51 között a Magyar Iparművészeti Főiskola kurzusait látogatta, de szeretett volna a Képzőművészeti Főiskolára átmenni. Ez nem sikerült, a főiskolát elhagyta. Nagy Bartha Károllyal 1951-től néhány évig népi gyermekjátékokat gyűjtött. 1957-től folytatta a főiskolát, Barcsay Jenő anatómiaóráit látogatta. 1960-ban diplomázott. 1965-ben a Lausanne-i Biennálén kiállították nagyméretű, Széchenyi Lenkével közösen készített gobelinjét [a Madách Színházban látható]. 1969-ben Londonba, Párizsba utazott. 1970-től Jeruzsálemben él. 1975: Colliner-ösztöndíjat kapott az Izraeli Múzeumtól. 1980–98 között a jeruzsálemi Be'er Sheva-ban szövést, festést tanított. 1999-ben Anatoly Basin és tanítványai Mesterosztályt alapítottak, melynek Tarján Hédi is tagja.” Mára mindezt múlt időbe kell tennünk. Bár a fent említett lexikon textilművészként határozza meg, sokkal inkább érezte magát festőnek. „A festéshez nekem muszáj beleütközni valamibe, amit talán „jelenésnek” hívnék, ami lehet belső (emlék vagy látomás), vagy külső (táj, arc...), mert muszáj éreznem – a testemben éreznem. ... Csakis egy ilyen erős érzés váltja ki belőlem azt az állapotot, amelyben festeni tudok. Amikor a festés valóban történik, a személytelen szerkezet itt ezt jelenti: bár valóban én festek, maga a festés a tudati pályákon kívül történik.”¹

Nélküle folytatódik annak a Jerusalamix² nevű művészcsoporthoz az élete, melynek alapító tagja volt. Közös törekvésük: a csúnyából, a viszszatasztóból is előcsalni a szépet. Horváth Ágnes írja a művészről: „Az egyedül élő Tarján Hédi

¹ A Basin-, Ychai- és Tarján-idézetek Roger Ychai honlapjáról valók: <http://www.rogerychai.com/jerusalmix/8/1f.html>. A francia nyelvű szöveget Horváth Ágnes fordításában közlöm.

² Az angol Jerusalmix, a héber ימלושורי ברעומ (imlousuri b're'om) magyar megfelelője *Jeruzsálemi vegyes* volna. Mi a „netismert” angolnevet, a Jerusalmixet használjuk. A szó egy népszerű izraeli étel neve, amely különféle húsból készült, ezért vegyessaláta. A névválasztás a csoport tagjainak sokféle származására utal. Anatoly Basin (ejtsd: Baszin, .a. m. medence) orosz, Tarján Hédi magyar, Uri Asaf izraeli és magyar, Gina Rotem lengyel, Michael Barnea romániai, Roger Ychai algériai zsidó, Esti Haim, Raya Zmora, Aviad Kipnis és Anat Mazar-Baz mind Izraelben született, de szüleik természetesen más-más országból jöttek.

élet- és lételeme a közösség, a közös dolgok, a közös létezés. Vagy közösen fest a barátaival, mint a háború után Budapesten (Szenes Zsuzsával, Solti Gizellával), vagy, mint Jeruzsálemben, az Ó- és Újváros 'határán' csoportmunka, azaz közös műhelymunka folyik.³ Még a Vörösmarty cserkészcsapatból ismerte Erdély Miklóst, akivel saját elmondása szerint, ámbár nagyon tartósnak bizonyult, de „nem volt szimmetrikus viszonya”⁴. A Művészeti Gimnáziumban találkozott és barátkozott össze Szenes Zsuzsával, aki már kisdíák korában Erdély Miklós vonzáskörébe került, a MADISZ (Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség) kapcsán.⁵ „Zsuzsi létezéséről még apámtól, Tarján Gidától hallottam, aki együtt dolgozott Zsuzsi apukájával, Szenes Lajossal a háború előtti Népszavánál. Ugyanez okból Zsuzsi is tudott rólam. 1946. szeptember elsején, a Szépműves Lyceumban láttuk egymást először. »Te vagy a Tarján Hédi? Gyere, ülj mellem«, mondta. És ettől kezdve lett helyem – az első hely a háború után, amit magaménak éreztem.”⁶ Ez a barátság életük végéig megmaradt. Tarján Hédi a nagyon konkrét, pontosan meghatározott képi világ és a lírai, spirituális, térben és időben megfoghatatlan, a személyes vonásokat gyakran elmosó portrék csoportjai közötti nagyon széles skálán váltogatta képi fogalmazásmódját. A jeruzsálemi alkotóperiódusban a színek éppen csak tónusok, az érzések, az érzelmek szintjén – negatív formában, tagadólag, hiányukban ábrázoltan – jelennek meg. A közösség szinte föloldódik, a közös tartalmak megjelenítése nagyon is individuálisan, önmagukba fordult formák alakjában, a kiüresedett tekintetek távolba meredésén és sosem az összekapcsolódáson keresztül tárul elénk. Az üres színpad ugyan emberi lényekkel, megszemélyesített, emberi tulajdonságokkal felruházott állatokkal népesül be, mégis minden személytelen és magányos marad. Az aktábrázolások sem az intimitást tükrözik, inkább tárgyias, távolságtartó, kiszolgáltatott testek, önmagukba zárt szigetek. Mozdulataik fontosabbak, mint közegük. Jelenlétükkel teret metszenek ki az üres színpadból.

Tarján Hédi 2008. február 23-án halt meg, újabb úrt hagyva a kortárs művészet fölfedezésre váró varázsdobozában.

Budapest, 2008. május 21.

Uri Asaf

Jeruzsálem eleste

Mielőtt a kórterembe beléptem, Gina figyelmeztetett, hogy a Hédinek szakálla nőtt. Ritkás, ősz sertét láttam az állán. Minden fegyvert bevetett, nem akarta, hogy az életből kivezető úton bárki feltartóztassa. Tudta, hogy a képzeleten túl is vannak erős szárnyak. Az orvosok csak a visszavezető útra gondoltak, mégis volt köztük valaki (a lélekgyógyász *Lvov*), aki Hédi ágya fölé szürkés *Fra Angelico* szárnyakat akasztott és segített neki jól be/mért sebességgel ereszkedni. A tulipánok az ágy mellett alig figyeltek, a földi bőségből haszontalanság lett. Hédi megszügyenítő bátorsággal haldoklott, közben a szabadban nárciszok virágoztak. Több hónapja nem jártam otthon. Az üres hűtőszekrényben egyetlen alumíniumfóliával becsomagolt csont vár rám. Jól őrzött emberi csont. Kint tavasz van. Már nem mondhatom el neked, hogy a tavasz az égő csipkebokorral kezdődik, nem léphetek be az árnyékos szobádba, ahol régen körülöngtelek, mint méhek a gyümölcsöt. Ott kezdtem látni. Hogy nem látlak, az olyan, mint a szöveg érthetlensége, vagy a túske, mely a cipőn keresztül is a talpamba fúródik. Így nehéz az életbe szentséget tölteni, egy lépéssel tovább menni. Nem szeretted a *duinói elégiák* fennköltségét. Azt mesélted, hogy az angyalok csak a *Rambam* kezéből fogadhatók el, mert nála senki nem lép ki a könyv igazából. Most úgy érzem, egy darab fa értékesebb az angyalnál. A fából egy napon hajó lesz, a vakság és néma bizakodás a hullámok közé kerül, az emlékezet nélküli vízbe.

Jeruzsálem, 2008. május 25.

Tarján Hédi
Gouache

<http://www.flickr.com/photos/emiles/2545455730>

3 Horváth Ágnes: *Tarján Hédi – Földbarna és ultramarin*, in *Múlt és Jövő*, 2007/4., pp. 106–113.

4 Szipőcs Krisztina: *Történetek Erdély Miklósról*, Balkon, 1998/11. <http://www.c3.hu/scripta/balkon/98/11/01szip.htm>

5 Uo.

6 Uo.